

יבמות דף קיד

להזהיר גדולים על הקטנים

הגמרא מביאה ג' מקורות ללמדנו שיש חיוב על הגדולים להזהיר את הקטנים. הנעם אלימלך (פרשת אמור) מסמיך על כך יסוד עצום אשר מהווה מהלך גדול מאד בעבודת ה'.

יש לכל אדם זמנים בהם הוא נמצא במקום גבוה ורוחני - הוא מתפלל, לומד, ומחובר לעבודת ה'. וכפי שמכנה בספר הישר (המיוחס לר"ת) תקופות אלה: "ימי האהבה". אבל לעומת זאת, ישנם זמנים בהם אדם מרגיש מרוחק, ואינו חווה עלייה בלימוד או בתפילה. בלשון ספר הישר: "ימי השנאה".

נוכל גם לכנות את הזמנים המרוממים כזמני "גדלות", לעומת הירידה בה נמצא אדם ב"קטנות". ומעתה יש לרמוז במימרא "להזהיר גדולים על הקטנים" - שהפירוש הוא שכאשר אדם נמצא בגדלות המוחין ורואה את הגובה, יש לו לזכור שיגיעו גם ימי השנאה והקטנות, וכבר מעכשיו הוא צריך להתכונן כדי שבהגיע ימי הקטנות, לא יפול. עליו לחשוב על אסטרטגיה כיצד לשרוד את ימי הקטנות. הוי אומר: "להזהיר גדולים על הקטנים" - להזהיר אדם שנמצא בגדלות על הזמנים שנמצא בקטנות.

דף קטו

אשה כלי זיינה עליה

מבואר בסוגיא שאשה האומרת שנשבית, ובעלה נהרג, נאמנת, ואין אנו תמהים היאך אותו הרגו ואתה לא, משום שאשה "כלי זיינה עליה". וביאר רש"י בעבודה זרה, שהשוודר אינו הורג אותה אלא בא עליה.

רבי צדוק הכהן לומד מכאן אודות התפקיד של האשה. האיש "דרכו לכבוש", כלומר תפקידו הוא להיות כובש ולהתקדם הלאה והלאה. ואילו אישה "אין דרכה לכבוש", כלומר תפקידה הוא לשמור את הקיים שלא יאבד.

ולתוספת ביאור נצרף את דברי רבי צדוק במקום אחר (פוקד עקרים אות ה), "שמו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל היה מרחיב את היריעה בענין זה.

שבטי ק-ה כל אחד מהם ירש מידה אחת מיעקב אבינו, עד שזו היתה המידה המיוחדת לו. והנה ליעקב היתה גם בת המזוכרת בתורה, והיא דינה. מה היתה המידה שלה? אומר רבי צדוק שמידתה היא שמירת הקיים, שמירת קדושת ישראל. כלומר העמדת הבחינה שנקראת "ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא", המידה הזאת שהוריש לה יעקב אבינו שהגחלת היהודית לעולם לא נכבית, ותמיד יהודי מקושר לעם ישראל.

והכל עולה בקנה אחד, שכן דינה היא ה'נקבה' של יעקב, והאשה ענינה לשמור את הקיים. ידוע שחז"ל מספרים שכאשר עשיו ניגש ליעקב הוא הסתיר את דינה בתיבה, ונענש על כך שנפלה בידי שכם בן חמור. ומה הביאור בזה? מה השייכות בין הדברים?

עשיו היה בתחילה ישראל אלא שנעשה מומר (כן הוא לשון הגמרא בקידושין דעשיו הוא ישראל מומר). אם יעקב היה נותן לעשיו לישא את דינה היה עשיו מתקשר לאותה מידה של "אע"פ שחטא ישראל הוא", והיה נשמר אצלו משהו מהגחלת היהודית. וזה מה שמבואר בדברי

רבתינו שאם עשיו היה נושא את דינה, אזי עמלק - שהוא הרע הגמור - לא היה נולד, כי היה נשאר משהו של טוב אצל עשיו. יעקב לא נתן לעשיו לישא את דינה ועל כן נענש ששכם בן חמור קלקל ופגם בקדושת ישראל של דינה. אותה מעלה של שמירה שהיה בדינה, את זה הרס ופגע שכם. הוא ניסה לערער על הייחודיות של ישראל, "נהיה כעם אחד".

עכ"פ רואים את היסוד, שהתפקיד והמעלה של איש הוא לכבוש ולהתקדם אל מעלות חדשות ושטחים לא נעבדים, אבל האשה היא שמירת הקיים. האיש הוא 'עשה טוב', והאשה היא ה'סור מרע'.

וכך דרש רבי צדוק הכהן את מה שנאמר כאן "אשה כלי זיינה עליה", כלומר המלחמה שיש לה, כבר נמצא עליה, כי תפקידה הוא מינה ובינה, לשמור את הקיים שלא לאבדו.

דף קטז

שתי הערות

הערה ראשונה – פעולה בשמות קודש

למדנו בסוגיינתו שכאשר יש אדם ששמו כשם בעלה של האשה, אפי' שיש עדים שאומרים שביום כתיבת הגט הוא היה במקום רחוק, חוששים שאותו אדם הגיע

לכאן באותו יום ע"י גמל פורח או קפיצת הדרך באמירת שם קודש.

ולכאורה הדבר קשה, דהגמ' לקמן אומרת שכשיש אדם שנפל למים אין חוששים שניצל ע"י נס, דאין חוששין לנס. והנה אם אדם קופץ ממקום רחוק לכאן ע"י שם קודש, הרי זה נס, ומדוע למדנו כאן שחוששים לכך. ועוד, שאנו יודעים שבאופן כללי, 'נס' מגיע מן השמים רק לטובה ולא לרעה (חוץ ממקרים מיוחדים). וא"כ יש לשאול מדוע כאן חוששים לנס שנעשה לרעה (דעיין בתוס' בשם ר"ת שאותו אדם הגיע ממקום רחוק כדי לקלקל את האשה הזו).

וחיזין כאן יסוד פשוט שהשתמשות בשמות קודש אינה נחשבת נס. זה אחד מהמהלכים המסודרים בסדר העולם. אמנם זה מעבר לטבע, אבל עדיין אינו בגדר נס. מצינו שאפילו שדים משתמשים בשמות. זה חלק מצורת העולם הרוחני. לעומת זאת נס, עיקר הגדרתו הוא דבר שמעבר לטבע שמתגלה בתוך סדר הטבע.

הערה שניה – לא גזרו אלא כמעשה שהיה

הגמ' בע"ב מביאה שלפעמים רבנן גזרו "כמעשה שהיה", ועל כן אין איסור אלא באותו אופן בדיוק שמחמתו גזרו, למרות שאין טעם לחלק בין האופנים. והדבר צ"ב.

ושמעתי לבאר דהנה אמרו חז"ל "אסתכל באורייתא וברא עלמא", היינו שע"י הסתכלות בתורה הקב"ה ברא את העולם. וכשם שהתורה מולידה את המציאות, כך אפשר לראות בתהליך הפוך, שמתוך העולם ניכרת התורה. שהרי אם העולם הגיע מן התורה, בוודאי שניתן להבחין בתורה דרך התבוננות בעולם.

מבואר בספרים שהתהליך של "אסתכל באורייתא וברא עלמא", לא קרה רק בתחילת הבריאה, אלא הוא מתחולל בכל יום ויום. "המחדש

בטובו בכל יום מעשה בראשית", הוי אומר שבכל יום יש "אסתכל באורייתא" חדש.

המורם מכל זה, שאם ארע בעולם מעשה כלשהו אשר קשור לתורה, בוודאי שמתגלית בזה תורה חדשה. כביכול הקב"ה נתן לנו באותו יום תורה חדשה מאיתנו. א"כ, זה הביאור "כמעשה שהיה", שהעולם "אמר" לנו הלכה חדשה בעצם מה שארע באותו מעשה. וחז"ל ראו לגזור רק בכעין אותו מעשה בדיוק, שזו התורה שהתגלתה.

דף קיז

כמים הפנים לפנים

בביאור המקרא "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם" (משלי כז, יט), נחלקו רבי יהודה וחכמים. לפי חכמים דורשים את הפסוק לענין יחסי בין אדם לחבירו, שכפי שהמים משקפים את הפנים המסתכלים בהם, כך לב האדם משקף את לב חבירו. ועל כן, כאשר אחד שונא את חבירו, מוכרח להיות שגם חבירו שונא אותו.

לעומת זאת, לפי רבי יהודה עוסק הפסוק בדברי תורה, כלומר, כפי שמבאר רש"י, שהיגע בתורה ומשקיע בה, זוכה להעמדת גירסא, כענין "יגעת ומצאת תאמין".

הגר"א בביאורו למשלי (על פסוק זה) מבאר את הוראת הפסוק ביחס לדביקות בה' - "וכמו שהאדם דבק להשי"ת כן הקב"ה מדובק בו, כמו שכתוב 'ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם', וכן כל הנביאים ראו בדמות אדם, לפי שהן אדם, לכן מראה עצמו להם בדמות אדם".

השל"ה בסוף מסכת חולין (תורה אור אות קמג) מבאר בהקדם, שהנה גילוי שמו יתברך, כאשר מתגלה ביושר הוא גילוי מידת החסד, אבל כאשר מתגלה בהיפוך, זהו גילוי מידת הדין. וכתב ז"ל: "כמו שהוא מתעורר לעשות למטה, כך מתעורר השם הגדול והקב"ה להתעורר כנגדו לעשות למעלה כמים הפנים לפנים. אם הולך בדרך הישר, כך הקב"ה מגלה לו פניו שהם ד' אותיותיו ב"ה, בפנים ישרים באור הישר בסוד אותיותיו יקו"ק. ואם הוא חוזר מדרך הישר, כך פנים של הקב"ה שהם ארבע אותיות יקו"ק, ג"כ חוזרים בסוד קוק"י, כי הפנים הקדושים ב"ה מתגלים לכל דבר ודבר בשוה, אם רע אם טוב, כי הם בסוד אחדותם שוים לכל דבר".

רבי צדוק הכהן (קדושת שבת אות ד) מוסיף שהסיבה שעם ישראל יכולים לאהוב את ה' באופן שלם, היא משום שהקב"ה אוהב את כלל ישראל כמו שנאמר 'ואוהב את יעקב', וכמים הפנים לפנים. ואין אהבה אלא בדומים.

וכן מבואר בדברי רבותינו - בספרי בעל התניא, ובתורה אור לרבי יצחק אייזיק חבר, שכפי מה שאדם משקיע ברוחניות, כך הרוחניות מתחברת אליו.

ונוסיף עוד נקודה שמובאת בספר בית יצחק עה"ת (פרשת ויקהל), בשם הגר"א: דהנה בכל האותיות בלשון הקודש יש את האות עצמה ויש את ההגייה המלאה שמוסיפה לאות כמה אותיות שאותן אין אנו קוראים בדרך כלל. למשל: אות אל"ף. יש את הא' הראשונה שהיא נגלית, ויש את הל' והפ' שהן נסתרות.

במילה 'מים' האותיות הגלויות והנסתרות שווים. וכדלהלן:

באות מ' הנסתר הוא ג"כ מ' [מ"ם].

באות י' הנסתר הוא ו"ד שעולים בגימ' י'. וכן מ"ם האחרונה.

על כן, כשרוצים לדבר על השתקפות משתמשים במילה מים כי הנגלה משקף לגמרי את הנסתר ולהיפך.

ולפי"ז ביאר הגר"א מדרש פליאה שנאמר בו כך: "כמים הפנים לפנים, למה לא נאמר יין, מפני וי"ו יתירה" (ומוסיף הבית יצחק במוסגר שלא מצא את המדרש. ויצויין שהמדרש מצוטט גם בפתח עיניים סנהדרין ע, א ובבן יהוידע עירובין דף סה), ומבאר הגר"א שבמילה 'מים' האותיות הגלויות והנסתרות שוות. ואילו במילה 'יין', אמנם באות י' שבתחילת המילה, הנסתר והנגלה שווים, אבל באות נו"ן הנסתר יותר גדול מהנגלה, משום שהנסתר של האות נו"ן כולל גם וי"ו יתירה.

כמובן שיש כאן עומקים גדולים להסביר את הוי"ו שנתוספה ביין, ועכ"פ אנן בדידן.

דף קיח

טב למיתב טן דו

אמר ריש לקיש "טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו". כלומר הרצון להיות נשואה גובר על קושי הקטטה שיש ביניהם. והדברים מתחברים למה שהבאנו בשם רבי יוסף ענגיל שמלכתחילה יצירתה של האשה היתה בתור עזר כנגדו, ולא היה אפילו זמן קצר שהאשה היתה בעולם לבדה. כלומר עיקר בריאת האשה הוא להיות אשת איש ולא להיות לבדה, מה שא"כ האיש שנברא לבדו.

וממשיכה הגמ' כאן להביא שלש דוגמאות של אנשים שיש להם חסרונות, ולמרות זאת, נשותיהם מעוניינות להיות נשואות להם. וס"ה נאמרו כאן ד' מימרות:

(א) טב למיתב טן דו ב) הבעל גוץ כנמלה. ג) הבעל עוסק באומנות בזויה כניפוץ צמר. ד) יש לו שמץ פסול משפחה.

וניתן להצביע ביאור לארבעת הדברים שהובאו בגמרא.

מוכא בשם האריז"ל שגילוי אדם בעולם הוא בד' שלבים, מן הפנים החוצה: א) נשמה. ב) גוף. ג) לבוש. ד) היכל (-בית). ר"ת נגל"ה.

והנה כשמדברים על לבוש, הדבר מתקשר לאומנותו של האדם. כי לכל אומן יש לבוש מיוחד [כמ"ש במדרש שהקב"ה אמר לאברהם אבינו אתה תפסת אומנותי, בוא ולבוש לבושי, כלומר שכיון שאדם עשה חסד, הוא קיבל את הלבוש של זיקנה].

כשמדברים על היכל דהיינו בית, הרי בודאי ש'בית' אינו דוקא באופן פיזי, אלא הכוונה למושג המשפחה, וכפי שמתבאר בסוגיית ע"מ שלא תיכנסתי לבית אביך עיי"ש.

מעתה אפשר לומר שארבעת הדברים שהגמ' מדברת כאן הם כנגד אותם ד' חלקים.

טב למיתב טן דו - אשה רוצה להיות עם בעל, מצד החלק הפנימי והנשמתי. כנגד נשמה.

הבעל גוץ - היינו שיש לו גוף קטן ולא נאה. כנגד גוף.

דנפצא גברא - אומנותו מאוסה, כנגד הלבוש.

דקולסא גברא - פגם משפחה, שהוא כנגד בית. כנגד היכל.

נמצא שבכל אחד מחלקי הנגל"ה, גם כאשר האיש יש לו איזה פגם, מכל מקום אשה חפצה בנשואין יותר משהאיש רוצה לישא אשה רוצה להנשא.